

Oponentský posudek diplomové práce

Jazykové aspekty hanlivého humoru Haškova Švejka v porovnání s jeho bulharským překladem

Bogdan Dichev

Ústav bohemistických studií, FF UK, Praha 2010

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc.

Předkládaná diplomová práce obsahuje úvodní část, čtyři kapitoly, závěr, přílohy. Svým tématem zasahuje do tří vědních oblastí – literární vědy, jazykovědy a teorie a kritiky překladu. Téma je zpracováno náležitě, autor uplatňuje jednotný metodicko-metodologický přístup a pojmoslovný aparát (směr analýzy od českého originálu k bulharskému textu, konfrontační rozbor originálu a překladového řešení), a to za použití statistických postupů a korpusových nástrojů. Je třeba vyzdvihnout autorovu snahu o přesnost a jasné vymezení obsahové stránky termínů. Text je promyšleně rozvržený a jednotlivé části mezi sebou náležitě propojeny.

Úvodní část představuje zevrubně dílo J. Haška a osobnost jeho překladatele do bulharštiny – prof. Svetomira Ivančeva.

V první kapitole autor představuje metodologické a teoretické otázky související se zvoleným tématem. Pozastavuje se nad nejednotnou čtenářskou recepcí Haškova románu v souvislosti s přítomností vulgárních slov. Dále autor probírá možné rozdělení vulgarismů z hlediska humorného efektu (inertní vs. funkční) a vyzdvihuje myšlenku normativní zakotvenosti a oprávněnosti hanlivých slov v románu z hlediska jeho tematické orientace. Stručná charakteristika Haškova humoru uvádí zároveň vymezení teoretických východisek a pracovní terminologický aparát; vztah mezi humorem a hanlivými slovy je nalezen v principu komické inkongruence. Dále autor seznamuje s metodami excerptce vulgární slovní zásoby a nastiňuje tematické oblasti a sémantická centra pro třídění vulgarismů.

Druhá kapitola nabízí statistický přehled, analýzu a klasifikaci obecných, oprávněných hanlivých slov; rozbor lexikálních jednotek je opatřen krátkými komentáři. Užití jednotlivých překladových ekvivalentů je probíráno z hlediska kontextuální adekvátnosti a v souvislosti se současným stavem bulharského lexika místy jsou navržena možná aktualizující překladová řešení. Zde je celkem analyzováno čtyřiapadesát lexikálních jednotek, kdežto seznamy

překladových ekvivalentů hanlivých výrazů jsou souborně zařazeny do přílohové části diplomové práce. Rozbor dokládá autorův závěr, že je v překladu cíleně dodržena (i v této přesně vymezené tematické sféře) lexikální a stylová distance, aby byla zachována atmosféra historické vzdálenosti a duch epochy před první světovou válkou. Z tohoto důvodu pokládá autor myšlenku o aktualizaci překladu Haškova románu za obtížnou a riskantní.

Třetí kapitola představuje klasifikaci vulgarismů v Haškově románu podle zvoleného klasifikačního schématu popsaného v první kapitole. Zde autor podává celkový přehled všech registrovaných vulgarismů (celkem 170); zjišťuje, že počet vulgarismů odpovídá 0,01 %, tj. jedné tisícině z celkového počtu slov v díle. Tato skutečnost ukazuje, že nechuť některých čtenářů vůči tomuto dílu, kteří uvádí jako důvod jeho hrubý jazyk, je z hlediska číselných parametrů užitých vulgárních slov a výrazů prakticky neoprávněná. Takové postoje jsou podle autora spojeny spíše s obscénními situacemi, které jsou často ztvárněny bez přítomnosti jediného vulgárního slova.

Závěrečná kapitola pojednává o různých dimenzích humoru, zejména o jazykových aspektech cynického humoru jako cíleného prvku výstavby uměleckého textu. Představeny jsou tři úrovně organizace a užití vulgarismů v souvislosti s vytvářením humorného efektu: a) jazykový primitivismus jako elementárně ponižující úroveň je dle definice z pozorování vyloučen, neboť nemá k literární komice žádný vztah; b) inkongruenční úroveň je systémový předpoklad pro uplatnění vulgarismu jako prvku funkčně organizované kontrastní lexikální dvojice, která provokuje humorný efekt; c) reduplikace je úzce spojena s myšlenkovou komikou, s hrou představ a imaginací.

Dále jsou v kapitole analyzovány funkční projevy užití vulgarismů pro dosažení humorného vyznění, a to ve třech aspektech jejich významové organizace – inverzi, interferenci a transpozici (dle taxonomie H. Bergsona). Rozbor jazykového materiálu dokládá autorovo stanovisko, že vulgarismus jako prvek humorné organizace textu patří k širšímu významovému a situačně-scénografickému kontextu, ve kterém se může plně projevit jeho komická podstata.

Závěr shrnuje a zevšeobecňuje poznatky o specifičnosti Haškova humoru a vyzdvihuje přednosti bulharského překladu románu. Autor připomíná obecné zásady překladu ohledně zachování komické „rezonance“ při transformaci slov a výrazů necenzurní povahy, jak v mezích konkrétní lexikální jednotky nebo slovního spojení, tak i v perspektivě celého kontextu propojeného s efektem komické sugesce.

Soupis použité literatury a použitých odborných zdrojů je zpracován pečlivě, nicméně některé jeho rysy se jeví jako redundantní, např. číslování při abecedním řazení, opakované plné citace zdrojů v poznámkách pod čarou.

Práci uzavírá bohatá přílohová část, která představuje konfrontační seznamy hanlivých slov a jejich bulharských překladových ekvivalentů formou přehledných tabulek, dále abecední seznamy lemmatizovaných tvarů jednotlivých překladových řešení, seznam překladových řešení víceslovných jednotek (slovních spojení a frazému), seznam vulgarismů v konfrontaci s jejich překladovými ekvivalenty, a to dle jednotlivých tematických oblastí (rovněž v přehledném tabulkovém zpracování).

Práce ukazuje, že autor ovládá specifika odborného vyjadřování v češtině, i když místy lze spatřovat jistý vliv bulharštiny (např. při volbě časové perspektivy věty, odkazových prvků, příp. jednotlivých slov). Místy by byl rovněž vhodnější méně osobní způsob vyjadřování, zbavený autorových pocitových introspekcí a hodnotících soudů (v odborném textu, jakým by měla být diplomová práce, jsou obavy a pocity autora spíše rušivým prvkem). Zvolený esejistický až beletrizující tón textu vede místy k přehnaným tvrzením (srov. komentář k slovu *sranda* na s. 77) či k nepřesnosti vyjadřování (např. komentáře k slovesu *vyspat se* na s. 60) nebo vyznívá nepatříčně (komentář k slovu *hovno* na s. 74).

Některé „prohřešky“ textace, mající systémový ráz, by měly být odstraněny při dalším zpracování tématu, které je mimochodem ve výkladu mnohokrát deklarováno. I když nesnižují celkovou obsahovou hodnotu práce, často brání jednoznačné interpretaci řečeného, nepřijatelná je zejména nejednoznačnost vztahu mezi citací cizí myšlenky a vlastním autorovým komentářem (srov. např. poznámky 65, 69, 77, 79 aj.).

Pro obhajobu samotnou bych ráda požádala autora, aby rozvedl uplatňovanou typologii hanlivých slov a komentoval míru možné aktualizace překladu.

Doporučuji, aby po úspěšné obhajobě byl p. Bogdanu Dichevovi udělen titul Mgr.

V Praze 5. 9. 2010

Albena Rangelova, Csc.

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.